

BÀI 2

ĐẤU TRANH CHO MỘT THẾ GIỚI HOÀ BÌNH

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Hiểu được nội dung vấn đề đặt ra trong văn bản : Nguy cơ chiến tranh hạt nhân đang đe dọa toàn bộ sự sống trên trái đất ; nhiệm vụ cấp bách của toàn thể nhân loại là ngăn chặn nguy cơ đó, là đấu tranh cho một thế giới hoà bình.

– Thấy được nghệ thuật nghị luận của tác giả : chứng cứ cụ thể, xác thực, cách so sánh rõ ràng, giàu sức thuyết phục, lập luận chặt chẽ.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Chiến tranh và hoà bình luôn là những vấn đề được quan tâm hàng đầu của nhân loại, vì nó liên quan đến cuộc sống và sinh mệnh của hàng triệu người

và nhiều dân tộc. Trong thế kỉ XX, nhân loại đã phải trải qua hai cuộc chiến tranh thế giới vô cùng khốc liệt và rất nhiều cuộc chiến tranh khác. Từ sau Chiến tranh thế giới thứ hai, nguy cơ chiến tranh vẫn luôn tiềm ẩn, và đặc biệt vũ khí hạt nhân được phát triển mạnh đã trở thành hiểm hoạ khủng khiếp nhất, đe dọa toàn bộ loài người và tất cả sự sống trên trái đất. Đã có những cố gắng để giảm bớt mối đe dọa này (chẳng hạn như các hiệp ước cắt giảm vũ khí tiến công chiến lược được kí kết giữa Liên Xô trước đây, nay là Liên bang Nga, với Mĩ), nhưng chiến tranh và hiểm hoạ hạt nhân vẫn luôn là mối đe dọa to lớn và thường xuyên đối với các dân tộc, các quốc gia và toàn thể loài người. Xung đột và chiến tranh vẫn hằng ngày diễn ra ở nhiều nơi, nhiều khu vực trên thế giới, mà gần đây nhất là cuộc chiến tranh xâm lược I-rắc của Mĩ, Anh, cuộc xung đột ở Trung Đông, chủ nghĩa khủng bố hoành hành ở nhiều nơi,... Vì vậy, nhận thức đúng về nguy cơ chiến tranh và tham gia vào cuộc đấu tranh cho hoà bình là yêu cầu đặt ra cho mỗi công dân, kể cả mỗi HS trong trường phổ thông.

2. Bài viết của nhà văn G. Mác-két đã nêu ra một cách rất rõ ràng và đầy sức thuyết phục về mối hiểm hoạ hạt nhân đối với nhân loại, chỉ rõ sự tốn kém vô cùng phi lí của cuộc chạy đua vũ trang đi ngược lại lợi ích và sự phát triển của thế giới, từ đó thức tỉnh và kêu gọi mọi người phải hành động để ngăn chặn nguy cơ chiến tranh, đấu tranh cho một thế giới hoà bình.

Bài viết của G. Mác-két giàu sức thuyết phục và gây được ấn tượng mạnh vì tác giả đã huy động được nhiều chứng cứ từ đời sống và các lĩnh vực khoa học có liên quan, với nhiều số liệu so sánh rất cụ thể, bằng lập luận chặt chẽ, cách nói thông minh, đầy trí tuệ nhưng không khô khan mà giàu cảm xúc. Khi đưa vào SGK, văn bản này đã được lược bỏ một vài đoạn cho đỡ dài và ý được tập trung, nhất là đã lược bỏ một số chỗ khó đối với HS.

3. Bài này được xếp vào cụm văn bản nhật dụng của sách *Ngữ văn 9*. Mục đích của việc học các văn bản loại này là để HS tiếp xúc, hiểu được những vấn đề có tính cập nhật trong đời sống xã hội, nhà trường, gia đình, từ đó có nhận thức và thái độ đúng trước các vấn đề ấy. Vì thế, khi dạy – học văn bản này, GV cần huy động thêm các hiểu biết về những sự kiện thời sự có liên quan, hình thành dần ở HS thói quen quan tâm đến các vấn đề của đời sống xã hội trong nước và quốc tế.

Về thể loại, văn bản này thuộc loại nghị luận, khi dạy – học cần theo những cách thức tìm hiểu và phân tích văn bản nghị luận. Cụ thể là cần tìm ra luận điểm chính, hệ thống luận cứ và các phép lập luận, từ đó thấy được đặc sắc trong nghệ thuật nghị luận của tác giả.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

GV có thể bắt đầu bằng những tin tức thời sự về chiến tranh, xung đột ở các khu vực trên thế giới để dẫn vào bài. Tiếp đó, dựa vào chú thích (★) trong SGK và những điều cần lưu ý ở trên để giới thiệu văn bản và tác giả. Cần nhấn mạnh đây là đoạn trích bản tham luận của G. Mác-két đọc tại cuộc họp mặt của sáu nguyên thủ quốc gia bàn về việc chống chiến tranh hạt nhân, bảo vệ hoà bình thế giới để HS thấy rõ ý nghĩa của văn bản.

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản

1. Đọc và tìm hiểu luận điểm, hệ thống luận cứ của văn bản (câu 1 trong SGK).

– Văn bản này, do nội dung đề cập đến nhiều lĩnh vực từ quân sự, chính trị đến khoa học địa chất, với nhiều thuật ngữ, tên gọi các loại vũ khí,... nên khi đọc cần chú ý đọc chính xác, làm rõ từng luận cứ của tác giả. GV nên đọc mẫu trước một đoạn rồi cho HS đọc tiếp.

Tìm luận điểm và hệ thống luận cứ của văn bản :

GV yêu cầu HS nêu luận điểm. Có thể HS chỉ chú ý đến vấn đề nguy cơ chiến tranh hạt nhân đe dọa loài người, bởi vì phần lớn nội dung của văn bản đều tập trung vào điều đó. Nhưng cần phải thấy chủ đích của tác giả không phải chỉ là chỉ ra mối đe dọa hạt nhân mà còn nhấn mạnh vào nhiệm vụ đấu tranh để ngăn chặn nguy cơ ấy.

Có thể nêu luận điểm của văn bản như sau : Chiến tranh hạt nhân là một hiểm hoạ khủng khiếp đang đe dọa toàn thể loài người và mọi sự sống trên trái đất, vì vậy đấu tranh để loại bỏ nguy cơ ấy cho một thế giới hoà bình là nhiệm vụ cấp bách của toàn thể nhân loại.

Luận điểm cơ bản trên đây đã được triển khai trong một hệ thống luận cứ khá toàn diện :

+ Kho vũ khí hạt nhân đang được tàng trữ có khả năng huỷ diệt cả trái đất và các hành tinh khác trong hệ mặt trời.

+ Cuộc chạy đua vũ trang đã làm mất đi khả năng cải thiện đời sống cho hàng tỉ người. Những ví dụ so sánh trong các lĩnh vực xã hội, y tế, tiếp tế thực phẩm, giáo dục,... với những chi phí khổng lồ cho chạy đua vũ trang đã cho thấy tính chất phi lí của việc đó.

+ Chiến tranh hạt nhân không chỉ đi ngược lại lí trí của loài người mà còn ngược lại với lí trí của tự nhiên, phản lại sự tiến hoá.

+ Vì vậy tất cả chúng ta phải có nhiệm vụ ngăn chặn cuộc chiến tranh hạt nhân, đấu tranh cho một thế giới hoà bình.

2. Phân tích các luận cứ (các câu 2, 3, 4 trong SGK).

a) Nguy cơ chiến tranh hạt nhân

Để cho thấy tính chất hiện thực và sự khủng khiếp của nguy cơ này, tác giả đã bắt đầu bài viết bằng việc xác định cụ thể thời gian ("Hôm nay ngày 8 – 8 – 1986") và đưa ra số liệu cụ thể đầu đạn hạt nhân với một phép tính đơn giản: "Nói nôm na ra, điều đó có nghĩa là mỗi người, không trừ trẻ con, đang ngồi trên một thùng 4 tấn thuốc nổ: tất cả chỗ đó nổ tung lên sẽ làm biến hết thấy, không phải là một lần mà là mười hai lần, mọi dấu vết của sự sống trên trái đất".

Để thấy rõ hơn sức tàn phá khủng khiếp của kho vũ khí hạt nhân, tác giả còn đưa ra những tính toán lí thuyết: Kho vũ khí ấy "có thể tiêu diệt tất cả các hành tinh đang xoay quanh mặt trời, cộng thêm bốn hành tinh nữa và phá huỷ thế thăng bằng của hệ mặt trời".

Cách vào đề trực tiếp và bằng những chứng cứ rất xác thực đã thu hút người đọc và gây ấn tượng mạnh mẽ về tính chất hệ trọng của vấn đề đang được nói tới.

b) Cuộc chạy đua vũ trang chuẩn bị cho chiến tranh hạt nhân đã làm mất đi khả năng để con người được sống tốt đẹp hơn

Để làm rõ luận cứ này, tác giả đã đưa ra hàng loạt dẫn chứng với những so sánh thật thuyết phục trong các lĩnh vực xã hội, y tế, tiếp tế thực phẩm, giáo dục. Đây đều là những lĩnh vực hết sức thiết yếu trong cuộc sống con người, đặc biệt là với các nước nghèo, chưa phát triển.

GV cho HS lần lượt nêu lại, rồi ghi lên bảng những ví dụ so sánh trong đoạn này để làm nổi bật sự tốn kém ghê gớm và tính chất phi lí của cuộc chạy đua vũ trang. Từ đó đi tới nhận thức đầy đủ rằng, cuộc chạy đua vũ trang chuẩn bị cho chiến tranh hạt nhân đã và đang cướp đi của thế giới nhiều điều kiện để cải thiện cuộc sống của con người, nhất là ở các nước nghèo. Nghệ thuật lập luận của tác giả ở đoạn này thật đơn giản mà có sức thuyết phục cao, không thể bác bỏ được. Tác giả chỉ lần lượt đưa ra những ví dụ so sánh trên nhiều lĩnh vực và những con số ở đây là những con số biết nói. Có những so sánh khiến người đọc phải ngạc nhiên, bất ngờ trước những sự thật hiển nhiên mà rất phi lí. Chẳng hạn như: "Chỉ hai chiếc tàu ngầm mang vũ khí hạt nhân là đủ tiên xoá nạn mù chữ cho toàn thế giới".

c) Chiến tranh hạt nhân chẳng những đi ngược lại lí trí của con người mà còn phản lại sự tiến hoá của tự nhiên

Chiến tranh hạt nhân không chỉ tiêu diệt nhân loại mà còn tiêu huỷ mọi sự sống trên trái đất. Vì vậy nó phản tiến hoá, phản "lí trí tự nhiên" như cách nói của tác giả. GV cần giải thích khái niệm "lí trí tự nhiên" : ở đây có thể hiểu là quy luật của tự nhiên, logic tất yếu của tự nhiên.

Để làm rõ luận cứ này, tác giả đã đưa ra những chứng cứ từ khoa học địa chất và cổ sinh học về nguồn gốc và sự tiến hoá của sự sống trên trái đất. Tất cả cho thấy, sự sống ngày nay trên trái đất và con người là kết quả của một quá trình tiến hoá hết sức lâu dài của tự nhiên, một quá trình được tính bằng hàng triệu năm : "Từ khi mới nhen nhúm sự sống trên trái đất, đã phải trải qua 380 triệu năm con bướm mới bay được, rồi 180 triệu năm nữa bông hồng mới nở, chỉ để làm đẹp mà thôi". Từ đó dẫn đến một nhận thức thật rõ ràng về tính chất phản tiến hoá, phản tự nhiên của chiến tranh hạt nhân : Nếu nổ ra, nó sẽ đẩy lùi sự tiến hoá trở về điểm xuất phát ban đầu, tiêu huỷ mọi thành quả của quá trình tiến hoá sự sống trong tự nhiên. Với luận cứ này, hiểm hoạ chiến tranh hạt nhân đã được nhận thức sâu hơn ở tính chất phản tự nhiên, phản tiến hoá của nó.

d) Nhiệm vụ đấu tranh ngăn chặn chiến tranh hạt nhân, cho một thế giới hoà bình

Đây là luận cứ để kết bài, và cũng là chủ đích của thông điệp mà tác giả muốn gửi tới mọi người.

Sau khi đã chỉ ra một cách hết sức rõ ràng về hiểm hoạ hạt nhân đang đe doạ loài người và sự sống trên trái đất, tác giả không dẫn người đọc đến sự lo âu mang tính bi quan về vận mệnh của nhân loại, mà hướng tới một thái độ tích cực là đấu tranh ngăn chặn chiến tranh hạt nhân, cho một thế giới hoà bình : "Chúng ta đến đây để cố gắng chống lại việc đó, đem tiếng nói của chúng ta tham gia vào bản đồng ca của những người đòi hỏi một thế giới không có vũ khí và một cuộc sống hoà bình, công bằng".

Nhưng liệu những tiếng nói ấy có thể ngăn chặn được hiểm hoạ hạt nhân hay không, và nếu như nó vẫn xảy ra thì sao ? Dường như tác giả cũng tính đến những ý nghĩ như thế của ai đó để rồi tiếp tục khẳng định ý nghĩa của sự có mặt trong hàng ngũ những người đấu tranh ngăn chặn chiến tranh hạt nhân.

Để kết thúc lời kêu gọi của mình, Mác-két đã nêu ra một đề nghị : Cần lập ra một nhà băng lưu giữ trí nhớ tồn tại được cả sau thảm hoạ hạt nhân, để nhân loại các thời đại sau biết đến cuộc sống của chúng ta đã từng tồn tại trên trái đất và không quên những kẻ đã vì những lợi ích tị tiện mà đẩy nhân loại vào hoạ

diệt vong. Nên hiểu đề nghị này của Mác-két là nhà văn muốn nhấn mạnh : Nhân loại cần giữ gìn kí ức của mình, lịch sử sẽ lên án những thế lực hiếu chiến đẩy nhân loại vào thảm hoạ hạt nhân.

Hoạt động 3. Tổng kết.

– GV yêu cầu HS nêu cảm nghĩ của mình về văn bản *Đấu tranh cho một thế giới hoà bình*. Gợi ý cho HS liên hệ với tình hình thời sự về chiến tranh, xung đột và cuộc chạy đua vũ trang trên thế giới hiện nay, để từ đó rút ra được những bài học cần thiết và phương hướng hành động tích cực.

– Dựa vào phần *Ghi nhớ*, GV tổng kết những điểm chính về nội dung và nghệ thuật nghị luận của văn bản.

Hoạt động 4. Hướng dẫn luyện tập.

Bài tập có thể làm tại lớp (nếu còn thời gian) hoặc tại nhà. GV khuyến khích HS tìm thêm các tài liệu trên các phương tiện thông tin, hoặc cung cấp thêm cho HS tài liệu về tác hại của chiến tranh và nguy cơ chiến tranh hạt nhân, để các em có thêm những chứng cứ thuyết phục cho ý kiến của mình. Lưu ý HS cần phát biểu những cảm xúc và suy nghĩ thành thực của bản thân, tránh nói và viết theo công thức lối mòn.